

**Ölü Doğmuş Ulusçuktan Madunların
Sessizliğine; Sömürgesizleşme Sonrası
Hint Modernleşmesinin “Charulata”
Filminde Temsili**

Araştırma Makalesi

Yeşim Uzun

Doktora Öğrencisi,
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
uzunyesim@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2673-1958

DOI: 10.5281/zenodo.18365000

ÖZET

Sömürgecilik karşıtı mücadele ile 1947 yılında bağımsızlığına kavuşan Hindistan, sömürge sonrası ulusal kimlik inşasında toplumsal, siyasal, ekonomik birçok değişime sahne olmuştur. Yüzyıllar süren sömürgecilik deneyiminin Hindistan’ın siyasal toplumsal kimliğinde bıraktığı izleri okuyabilmek açısından sömürgesizleşme sonrası Hindistan modernleşme tarihinin anlaşılması son derece önemlidir. East India Company’in (Doğu Hindistan Şirketi) 1757’de kurulmasıyla vekâleten başlayan Britanya sömürgeciliğinin işleyebilmesi için gerekli araçları sağlama amacıyla adeta zapturapt altına alınan eğitim kurumundan, sanayisizleştirmeye, edebiyattan, kast sistemine değin toplumsal yaşamın tüm alanlarını kontrolü altına alan İngiliz sömürgeciliğinin deşifre edilmesi sömürgesizleşme sonrası Hindistan’ın modernleşme tarihinin sömürge kültürüyle nasıl bir sentez oluşturduğunu açığa çıkaracaktır. Bu anlamda bu makalede, Hindistan’ın modernleşme ve ulus inşa etme sürecini sömürgecilik mirasının etkisiyle deneyimlediği tezi savunulurken, bir anlatı sanatı olarak Hint sinemasında kolonyal geçmişin ve bu geçmişin etkisindeki Hint modernleşmesinin nasıl temsil edildiğine Satyajit Ray’in Charulata adlı filminin değerlendirilmesiyle ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hindistan, Sömürgecilik, Modernleşme, Ulusal Kimlik.

GİRİŞ

Batı, dünyanın geri kalanını işgal etmek ve sömürgeleştirmek için kendisine birçok meşru yol edinmiş, bilinmeyen dünyayı keşfetme isteği ve ticari girişimlerin kalkındırma sahtekârlıkları Batı'nın zengin ve verimli toprakları sömürgeleştirmek için taktığı maskelere dönüşmüştür. Hindistan, Asya kıtasındaki coğrafi konumu nedeniyle önemli bir geçiş bölgesi ve bir ticaret merkezi olarak yüzyıllar boyunca eski uygarlıklar ve modern Batı'lı sömürge imparatorlukları için önemli bir merkez olmuştur. Onbeşinci yüzyılın sonlarında başlayan Portekiz istilasını ile Batı'lı sömürgecilikle tanışan Hint yarım adası, Hollandalıların, Fransızların ve nihayetinde Britanya imparatorluğunun girişimiyle kurulan *East India Company* (1757) şirketi sayesinde Anavatan'ın (Britanya) bir parçası haline gelmiştir. İngiltere'nin bir şirket yoluyla Hindistan'da kurduğu sömürge idaresi 1874'de dek vekâleten sürmüş bu tarihte yürürlüğe konan Hindistan İdare Kanunu ile resmi olarak Britanya sömürgesi haline gelmiştir. Sömürgecilik yılları boyunca orta sınıf Hint'lilerin İngiliz sömürge idaresi ile kurdukları bürokratik ilişki sonucunda Hint'liler ancak Batı kültürü almış, Hint kumaşlı, sömürge imparatorluğunun memurları olabilmişlerdir. İngiliz sömürgeciliğinin geniş kitleleri bulundukları statüde sabit tutabilmek için yalnızca İngiliz okullarında eğitim almış Hint'lileri memur olarak seçmesi yalnızca kast sisteminin derinleşmesine neden olmamış, aynı zamanda Batı'lı –Britanyalı- değerlerin evrensel değerlerin biricik temsilcisi olarak kabul edilmesini de sağlamıştır. Britanya'nın Hindistan'da uyguladığı eğitim sistemi ve oluşturduğu bürokrasi yoluyla sömürge idaresi kendini Hintli bir üslupla meşrulaştırırken, Batı'lı eğitim almış modernlik fikirleriyle tanışmış Hindistan “intelligencia”ı ile halkın geri kalanı arasında derin bir uçurum oluşmasına da neden olmuştur.

Sömürgesizleşmenin ardından özgürlüğüne kavuşan Hindistan'da Batı'lı- sömürgeci değerlerle yetişmiş eğitimli sınıf, sömürge döneminde oluşturulan pek çok devlet kurumunun olduğu gibi kalmasına neden olurken sömürgecilik döneminde devletin günlük yaşamına fiili katılımdan uzak kalmış “köylüler” gibi alt grupların özde vatandaşlar olarak değil “nüfus grupları” olarak sivil toplum'un dışında kalmalarına neden olmuştur (Chatterjee, 2016: 70). Modern devlet'in en evrensel boyutu olarak “ulus” içinde yer alan fakat “ulus”a tanınan vatandaşlık haklarından mahrum kalan bu alt gruplar'ın sessizliğine vurgu yapan ve post-kolonyal çalışmalar içinde yer alan “*Subaltern Studies*” –maduniyet çalışmaları- sömürgecilik etkisindeki popüler tarih ile sömürgecilik sonrası Hindistan'ın siyasal evrimine yönelik tartışmaların yürütülmesinde önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. Sömürgecilik sonrası Hindistan modernleşmesinin, küresel modernite deneyimi ile karşılaştırıldığı bir karşı/tarih alanı olarak maduniyet çalışmaları Sömürgeci modernitenin özgüllüğünü ortaya koymak ve Avrupa-merkezci modernlik anlayışını sorgulamaya açması bakımından incelenmeye değer bir külliyat oluşturmuştur (Chibber, 2016: 29).

Sömürgeciliğin Hindistan'a ulus-devlet, milliyetçilik gibi modern âdetler ithal etmesine karşın bu âdetlerin toplumsal-siyasal sistemin elitleriyle sınırlı kalması, modernleşme hareketlerinin madun sınıflarını teğet geçmesine neden olmuştur. *Subaltern Studies*'in öncü isimlerinden Ranajit Guha “yalnızca son yirmi yıldır ülkeyi yöneten iktidar partisinin sicili değil, onu iktidara getiren neslin tamamı sorgulanmalıdır” diyerek şu iki soruyu sorar;

- Sömürge geçmişimizde ve milliyetçilik ile ilişkimizde bizi bu çıkmaza, yani ulus devletin çözümsüz ve giderek derinleşen zorluklarına iten şey neydi?
- Şu an içinde bulunduğumuz durumun dayanılmaz zorlukları, sömürge döneminde

olanlarla ve bizden öncekilerin o dönemin siyaseti ve kültürüyle kurdukları bağla nasıl bağdaşmaktadır ve ne ölçüde açıklanabilir? (Guha'dan akt. Chibber, 2016: 59).

Ranajit Guha'nın ortaya koyduğu iki soru Hindistan'ın modernleşme deneyiminde yaşadığı çatışma potansiyellerine işaret ederken bir yandan da bir çözüm önerisi geliştiriyor: Hindistan'da yürütülen sömürge politikalarını yeniden değerlendirmek ve ülkenin içine düştüğü krizi, sömürgeciliğin siyasal düzenini temelden değiştirerek çözmek.

Hindistan'da yaşanan kolonizasyon ve dekolonizasyon süreçlerinin geride nasıl bir toplumsal formasyon bıraktığını anlayabilmek için bu süreçlerin etkisiyle ortaya çıkan eğitim politikalarından, entellektüellerin rolüne, kültür ve sanat ürünlerine dek pek çok üretim alanının incelenmesi gerekmektedir. Politik mücadelelerin yürütüldüğü bir kültürel arena olarak sinema bu üretim alanlarından biridir (Ryan ve Kellner, 2010: 37). Sinema filmleri egemen değerlerin, toplumsal stereotiplerin, geçmiş yaşantıya dair tekrarların olduğu kültürel temsil ürünleri olarak içinden çıktığı toplumu betimleme gibi bir görevi de üstlenmiştir. Sinema filmlerine yansıyan toplumsal gerçeklikler gerek senaryo yazarının gerek yönetmenin tarihsel ve entelektüel ardağanının etkisiyle oluşmaktadır. Bu anlamda sinema filmleri değerlendirilirken filmin yapıldığı ve etkisinde kaldığı zamanın toplumsal, ekonomik, siyasal koşullarının film yapımcılara etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu anlamda makalede, Hint sineması sömürgecilik ve sonrası toplumsal yaşamın bir izdüşümü olarak ele alınmış ve Satyajit Ray'ın Charulata adlı filmi üzerinden sömürgecilik deneyiminin etkisiyle oluşan Hint modernleşmesinin sinemaya yansması incelenmiştir.

***Indian In Blood And Color But English in Tastes*¹; İngiliz Sömürgeciliğinin Hegemonya Mücadelesinde Hindistan'da Eğitim Politikaları**

Aime Cesaire (2015: 85), Sömürgecilik Üzerine Söylev'de Sömürgecilik esasen nedir? diye sorar ve şöyle yanıtlar: "Ne İncil'i öğretmektir, ne hayırsever bir girişimdir; ne cehaletin, hastalıkların ve tiranlığın sınırlarını geriletme arzusudur, ne de Tanrının yüceltilmesi için üstlenilen bir projedir, ne de hukuk düzenini genişletme çabasıdır". Sömürgeciliğin kurucu aktörlerini, korsan, toptancı ve gemi sahibi, altın arayıcısı ve tüccar, hırs ve güç iştahı ile birbirine rakip ekonomiler arasındaki rekabeti dünya ölçeğinde yaymaya kendisini zorunlu hisseden bir medeniyetin şeytani gölgesi olarak tanımlayan Cesaire, sömürgecinin eşitliği değil hâkimiyeti amaçladığını ifade etmektedir. Sömürgeci ile sömürülen arasındaki hâkimiyet ve itaat ilişkisi öncelikle sömürgecinin sömürüleni tanımlama çabasıyla başlamaktadır.

Fanon (2013: 35), sömürge halkının ilk öğrendiği şey yerini bilmek ve sınırları aşmamaktır der. Sömürgeyi yaratan ve yaratmaya devam eden olarak sömürgecinin sömürülene ilk öğrettiği şeydir yerini bilmesi ve belli sınırların dışına çıkmaması. Sömürgeciliğin varoluşsal gereği olarak sömürüleni tanımlama, adlandırma ve sınırlama girişimi, onun, sömürüleni egemenliği altına alma dürtüsünden kaynaklanmaktadır. Sömürgecinin, sömürge halklar üzerinde tahakküm sağlayabilmesinin öncelikli yolu sömürülenlerin zihinsel olarak sömürülmeye açık hale gelmesidir. Sömürülenlerin, zihinsel olarak sömürülmeye hazır olabilmesi için öncelikle sömürüyü meşru ve görünmez kılan imgesel bir alanın yaratılması gerekmektedir. Bu imgesel alanın düzenlenmesi eğitim, din, siyaset gibi kurumlar üzerinde oluşturulacak hegemonya ile

¹ Hindistan Eğitim Konseyi Başkanı Lord Macaulay, "Minute on Indian Education" (1835) ta İngiliz sömürgeciliğinin eğitimle sürdürülebilir olacağını ima ederek şöyle söyler; "Renkleri ve tenleri Hindu, zevki, fikri, zihni ve ahlaki İngiliz olan bir sınıf ortaya çıkarmalıyız" - *Indian In Blood And Color But English in Tastes*. (Macaulay'den akt; Kumar, 2017: 52).

mümkündür.

Gramsci, insanların kendi kendini anlaması, tanınması, gerçeğin bilincine varması için ahlaki ve politik alanda, karşıt yönlü politik bir “egemonia” savaşının gerekli olduğuna bu yolla, bir baskı (egemonia) gücünün ögesi olma bilinci ile “kendi kendinin bilincine” varabileceğini ifade eder (Gramsci, 1997: 64) Gramsci’nin ifade ettiği “egemonia” savaşı hegemonyayı ele geçirme mücadelesidir. Hegemonya devletin, bir rejimin, sosyal sistem ya da siyasi iktidarın, rıza yoluyla geniş toplumsal kesimleri egemenliği altına almasını ifade ederken hegemonya kuran ile yığınlar arasında üstün olma, denetim ve yönlendirme ilişkisini de doğurmaktadır.

Hindistan’da hegemonya kurucu olarak Britanya imparatorluğu, sömürgeci tahakküm için gerekli ideolojik imgelemin yaratılması için eğitimden, bürokrasiye, kast sisteminden, toprak ağalığına değin toplumsal yaşamın tüm alanlarını kontrolü altına almıştır. Egemen zihniyetin kendini yeniden inşa ettiği bir alan olarak eğitim kurumu, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizliğin meşrulaştırırken ve itaat ilişkisini de beraberinde getirmektedir.

İngiliz sömürgeciliği, Batı’lı-Britanyalı değerleri evrensel değerlerin biricik temsilcisi haline getirmek ve sömürgeleştirdiği Hindistan halkını kontrol altında tutabilmek için Hindistan eğitim sisteminde bir dizi düzenleme yapmıştır. Hindistan Eğitim Konseyi Başkanı Lord Macaulay, 1835 yılında yayınlanan eğitim raporunda “Biz sınırlı imkanlarımızla bu geniş kitleyi eğitemeyiz. Yapmamız gereken en iyi şey, yönettiğimiz insanlarla bizim aramızda iletişim kurabilecek, renkleri ve tenleri Hindu, zevki, fikri, zihni ve ahlaki İngiliz olan bir sınıf ortaya çıkarmaktır. Bu sınıfa ülkenin konuşulan lehçelerini sadeleştirme, bu dilleri Batılı terimlerle zenginleştirme ve bilgiyi büyük kitlelere ulaştırma görevini verebiliriz” (Macaulay’dan akt; Kumar, 2017: 52). Macaulay’ın sözleri sömürgeci Britanya imparatorluğunun Hindistan’daki eğitim politikasını özetlemektedir. Renkleri ve tenleri Hindu, zevki, fikri, zihni ve ahlaki İngiliz olan bir sınıfın oluşturulması ile hem İngiliz sömürge idaresi için çalışan Hint görünümlü Batı kültürü almış memur açığı kapatılırken hem de İngilizlerin Hindistan’daki varlığını pekiştirecek İngiliz eğitim sisteminin yerleşmesi amaçlanmıştır. İngiliz sömürgeciliğinin Hindistan’daki yönetsel kaygıları, İngiliz eğitim sisteminin yanında İngiliz edebiyatının da (William Jones, William Hunter vs.) Hintlileri İngiliz sömürgeciliğine razı etmek ve ona karşı saygı duymaya teşvik etmek için işlevsel bir hale getirilmesine neden olmuştur. İngiliz sömürgeciliğinin sadık yazarları, kendilerini edebi metinler üzerinden evrensel değerlerin biricik temsilcileri ve taşıyıcıları olarak konumlandırırken kolonileri kendilerinden aşağı yabani, barbar ve ilkel olarak tanımlamada bir araç olarak kullanmışlardır (Kayıntı, 2017: 60). Buna karşın gelişen sömürgecilik karşıtı yazının da sömürgecilik döneminde yasaklı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bengal doğumlu İngiliz yazar George Orwell’in 1934 yılında yayınlanan ve İngilizlerin Hindistan sömürgesindeki yaşamını ve yaptıklarını, yerli işbirlikçileri ve fırsatçıları, yerli halka insanca yaklaşarak İmparatorluğun tutumuna karşı çıkanları ele aldığı, *Burma Günlükleri* kitabı sömürgecilik yılları boyunca Hindistan ve Burma’da yasaklanmıştır. Bu anlamda İngiliz sömürgeciliğinin Hindistan’daki eğitim ve edebiyat çalışmaları sömürge yönetimi için gerekli araçları sağlamanın en meşru yolu olurken Batı tarzı eğitim almanın da belli bir statükoya işaret etmesine neden olmuştur.

Sömürge idaresi boyunca yalnız hükümet okullarında verilen İngilizce eğitim ile bu okullardan eğitim alan kast’ın üst sınıflarının devlet memuru olarak bürokrasiyle ilişkilmesi, alt kastların ise misyonerlerin faaliyet gösterdiği diğer okullarda eğitim alması İngiliz sömürgeciliğinin toplumsal eşitsizliğe neden olan Hindu kast sistemini derinleştirme çabası olarak

görülmektedir. Kast'ın derinleşmesi ile birlikte belirli toplumsal statülerde sabitlenen toplumsal kesimler arasında sömürsüzleşme ardından da devam eden hiyerarşik bir ilişki ortaya çıkmıştır. Guha, toplumsal statülerdeki sabitlenme nedeniyle Hindu elitleri ile madun alanları arasında derin bir yarık ortaya çıktığını ifade ederken, bu ayrışmayı sömürgeci sermaye'nin Hindistan'da uyguladığı burjuva hegemonya anlayışı üzerinde hakimiyet sağlayamamasına bağlar ve "hegemonyasız bir hakimiyet" kuran burjuvazinin liberal bir düzen yerine geleneksel hiyerarşi ve yapıları sürdüren otokratik bir düzen kurduğunu iddia eder. Chibber, Guha'nın argümanına daha temkinli yaklaşır ve İngiliz sömürgeciliğinin, evrensel tarih yazımıyla Batı'nın iktidarını ve bilgi üretimi üzerindeki hegemonyasını güçlendirdiğini iddia eder (Chibber, 2016: 93).

Guha'nın ve Chibber'in sömürgeci Batı hegemonyası tartışmalarına katılalım ya da katılmayalım İngiliz sömürgeciliğinin Hindistan'da oluşturduğu idari ve sosyal yapı İngiliz eğitim politikaları ile perçinlenmiş ve meşru hale gelmiştir. Bir yandan sömürge idaresi için elverişli memurların yetiştirilmesini sağlayan eğitim kurumları diğer yandan Batı'lı değerlerle yetişmiş ve çoğu zaman Batı'ya giderek orada eğitim almış entellektüellerin, eğitim sistemi ile derinleşen kast sisteminin bir sonucu olarak, sömürsüzleşme sonrası uluslaşma çabalarında madun alanından uzaklaşmalarına sebep olmuştur. Bu uzaklaşma sömürge sonrası demokrasi teammülleri içinde köylülerin -kırsal halk- özde vatandaşlar olarak değil eşitlik ve özgürlük taleplerine erişimi dahi olmayan nüfus grupları olarak madun alanlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Chatterjee, 2016: 68). Bu anlamda maduniyet çalışmaları, Hindistan özelinde sömürgecilik döneminde olduğu gibi sömürsüzleşme sonrasında da devam eden sınıf temelli, kasta dayalı ve toplumsal eşitsizliklerle ilişkili sömürge içi birçok farklı tahakküm ilişkisini ortaya çıkarması açısından önemli bir teorik temel sunmaktadır.

Ölü Doğmuş Ulusçuktan Madunların Sessizliğine; Hindistan'ın Modernleşme Deneyiminde Dışarıda Bırakılanlar

"White men are saving brown women from brown men"
(Spivak, 2016: 92)

Anthony Smith *Milli Kimlik (1994)* adlı eserinde sömürge toplumlarının birbirine benzer özellikler taşıdığını iddia ederek sömürgelerdeki benzer özellikleri sıralamaktadır. Sömürge toplumlarında görülen ortak bir özellik olarak profesyonel ve eğitilmiş tabakanın hacmindeki artışını vurgulayan Smith, bu artışın gerek doğrudan sömürgeci siyaset eliyle gerekse sömürgeci engellere rağmen yüksek eğitim olanağına erişimle mümkün olduğunu belirterek böylelikle oluşan entelijansiyanın, milliyetçi harekette anahtar bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Smith, 1994: 169). Sömürgecilik dönemi boyunca misyonerlerin ve misyoner eğitiminin sömürgeci yönetimden kurtulma ve özgürlük fikirleri ve entelijansiyanın bu fikirlerle ilişkisi milliyetçi hareketlerin anti-sömürgeci bir kimlik kazanmasına neden olmaktadır. Smith, bu milliyetçiliklerin, entelijansiyanın sömürgeci bürokrasilerden dışlanmasıyla doğmaları itibarıyla kelimenin tam anlamında anti-sömürgeci olduklarını ve aynı zamanda sömürgecilerin Batı'lı değerlerine tek taraflı bir sevgiyle bağlı olduklarını belirtir. "Küskünlük, öfke, hayal kırıklığı ve hayranlık içinde bu milliyetçilikler entelijansiya milliyetçilikleridirler ve gerçek milletler oluşturmaktan aciz "ölü doğmuşlardır" der (1994: 170).

² Spivak, Can the Subaltern Speak? adlı metinde Freud'un "bir çocuk dövülüyor" adlı psikanalitik düşlemini kendi üslubuyla ifade ederek "Beyaz adamlar, esmer kadınları esmer adamlardan kurtarıyorlar" ifadesini kullanır, Spivak, sömürgeciler olarak İngiliz erkeklerin toplu olarak ataerkil bir Hindu toplumundan Hintli kadınların kurtarıcısı, koruyucusu olarak temsil edildiğine gönderme yapmaktadır.

Bağımsızlığın ardından sömürgeciliğin mirasıyla ortaya çıkan modernleşme hareketlerinin öncülüğünü yapan Hint entelijansiyanın, hem kendi kültürlerini hem de yabancı eğitimi eleştirel okumaları, Batı'nın Hindistan imajını değerlendirerek kendi benliklerini yeniden keşfetmelerini de sağlamıştır. Geleneksel çevrelerden kendilerini Hindu dininin ve yaşam tarzının köhneleşmiş halinden, katı kast sisteminden ayrılmaya çalışan, sosyal değişiklikleri arayan ve geri kalmışlığın sebebini kalıplaşmış Hindu dini kültüründe ve geleneklerinde arayan çevreler Hint milliyetçi düşüncesine katkıda bulunmuşlardır (Kalaycıoğlu, 2011). Entelijansiyanın, hem Batı'nın Doğu'ya bakışını hem de kendi geleneksel değerlerini eleştirebilme yeteneği Doğu tipi milliyetçilik anlayışıyla uyumlu bir şekilde ilerlemenin bir gereği olarak, ulusu dönüştürme ve kültürel olarak yeniden donatma çabasını da beraberinde getirmiş fakat bu çaba, dar bir elit çevreyle sınırlı kalarak ulus tahayyülünde alt grupları saf dışı bırakmıştır.

Chatterje'in (2002: 31) ilerleme yönündeki evrensel hareketin siyasi terimlerle gerçekleştirilmesi girişimi olarak tanımladığı milliyetçilik Hindistan'da Avrupa egemenliğinden özgürlüğünü geri almak için yola çıkmışsa da egemen Avrupa entelektüel modalarının bir mâhkumu olmaktan kurtulamamıştır. Sömürge milliyetçiliklerinin Batı'lı modernliğin verili özellikleriyle hareket etmesi modernleşme ve onun icatlarından olan milliyetçiliğin de burjuva-rasyonel düşüncenin iktidar söylemi içinde kalmasına neden olmuştur. Batı'lı modernliğin kendisini evrensel bir ideal olarak ilan etme çabası içinde kendi "öteki"sini yaratmasına karşılık sömürgeleşme sonrası Hindistan modernleşmesi de kendi "öteki"sini yaratmıştır. Sömürgesizleşmenin ardından Hindistan'da toplumsal devingenlik ile ilişkisi kesilen insan veya grupları tanımlayan "*subaltern*" -madunlar-, aynı zamanda sömürgeci özneyi üreten kültürel hatlardan da kopmuştur (Spivak, 2010: 56). Fanon, sömürgeci iktidarın toplumun içinde yaşayan bireylere karşı dışsal bir şey olmadığını, aksine beden, akıl ve duyguların içine girdiğini, bireyin var olma biçimini şekillendirdiğini ve duygusal varlığının sınırlarını çizdiğini vurgular. Dolayısıyla sömürgeci'nin özneyi üreten bu kültürel hattından da kopan madunlar Batı'lı bakan sömürge öznesi entelijansiya tarafından anlaşılamamakta, duyulamamaktadır. "Can The Subaltern Speak?" adlı makalesinde madun kavramını temsil ve kimlik bağlamında ele alan Spivak (2016: 90), kadın olarak madun kimliğinin sömürgecilik ve sömürgesizleşme dönemlerinde erkeğe göre sessiz ve karanlıkta kaldığını vurgulayarak, maduniyet çalışmacılarının da madunun cinsiyeti söz konusu olduğunda sessizleştiğini ifade etmektedir. Spivak (2016: 92), "*White men are saving brown women from brown men*" ifadesi ile Hindistan'da dul kadınların kendilerini yakma eylemi olarak Sati geleneğinin yasaklanmasına, beyaz adamın -Batı'lı bilincin- madunun yerine eyleme geçme ve konuşma girişimi olarak eleştirel bir bakış açısı geliştirmektedir. Hinduizmin bir geleneği olarak görülen Sati, gerçek eşin tek görevi olarak kadının kendini kocasına adanması ve yaşamından sorumlu olması, kocanın ölümüyle kadının görevini başaramamış olduğuna işaret ederken kadının adanmışlığını ispat için kocasının ölümünün ardından giriştiği kendini yakma eylemidir (İnceoğlu, 2014). Spivak, sömürge altındaki kadın'ın eylemselliğinin -ölümü kutsadığı düşünülmemelidir- sömürgeci beyaz Britanyalılar tarafından yasaklanmasını Hindu kadınının özne konumundan çıkarılmasıyla açıklarken sömürgeciliğin Hindistan üzerindeki sınırsız gücüne de vurgu yapmaktadır. Spivak, maduniyet çalışmalarına cinsiyet eksenli bir bakış kazandırarak sömürgecilik döneminde ve sömürgesizleşme hareketlerinde kadının özne olamamasına vurgu yapmıştır. Bu anlamda sömürgecilik ve sonrası dönem modernleşme hareketlerinde dışarıda bırakılanlar olarak kadınların konumunu irdeleyen "Charulata" filmi tarihsel gerçekliklerin anlatı yoluyla sinemada ifade edilmesi çerçevesinde makalede ele alınmıştır.

Charulata; Hint Modernleşmesinde Karanlıkta Kalan Kadınlar

*Kadın yalnız değildi, kocası vardı onun
İyi, saygın bir koca, Racine ve Corneille'i
Voltaire ve Rousseau'yu, Victor Hugo ile Musset'yi
Gide ve Valery'i, diğerlerini de okuyabilen ezberden
René Depestre.*

Sömürgecilik döneminde nesneleştirilen sömürge toplumların özne olma amacıyla verdikleri sömürgecilik karşıtı bağımsızlık mücadeleleri sömürge tahakkümü altındaki ulusal kültürün sistematik bir şekilde yok edilmesine karşın bu kültüre can verilmesi, ulusun yeniden inşasını mümkün kılmaktadır. Fanon (2013: 238), sömürge halkının ulusun egemenliğini tesis etmek için kalkıştığı bilinçli ve örgütlü mücadelenin en büyük kültür açılımını oluşturduğunu ifade ederken bu açılımla ortaya çıkan ulusal bilincin uluslararası bilinç ile iç içe geçerek büyüüp geliştiğini bunun iki yanlı bir gelişme olduğunu belirtir. Hindistan'ın sömürgeleşme ile başlattığı ulusal inşa hareketleri Batı ve Doğu kültürlerinin iç içe geçtiği bir düzlemde kimi zaman yapıcı kimi zaman yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Batı eğitimi almış entellektüellerin öncülük ettiği modernleşme hareketleri bir yandan Batı'lı değerlerin evrenselliğini kabul ederken diğer yandan geleneksel değerleri canlandırarak bir ulusal kültür yaratmak istemiştir. Bu ikililik arasında ortaya çıkan gerilim, Hindistan'ın ulusal inşa sürecinde modernliğin ortaya çıkış şeklini belirlerken, farklı kimlikler ve toplumsal gruplar açısından sancılı bir süreç yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreç içerisinde ulusal tarih yazımında dışarıda bırakılanlar olarak madunlar kimi zaman köylüleri tanımlarken kimi zamanda üç kat daha fazla madun olarak tanımlanan siyah-yoksul- kadınlardır (Spivak, 2016: 90). Ancak madun olarak kadın kimliği, Satyajit Ray'ın filmindeki Charulata karakteri gibi bazen orta sınıf içinden de çıkmaktadır. Kendi adına konuşamayan, duyulamayan eve kapatılmış İngiliz burjuva alışkanlıklarına mâhkum edilmek istenen yalnız kadınlar.

Rabindranath Tagore'un Kırık Yuva (Nastanirh) adlı öyküsünden uyarlanarak 1964 yılında çekilen Hint yönetmen Satyajit Ray'ın Charulata adlı filmi, Hint modernleşmesi sırasında Batı'lı değerler ile geleneksel değerler arasında kalan bir kadının, Charulata'nın yaşadığı sancılı süreci anlatırken aynı zamanda Hint modernleşmesinin de bir betimlemesini yapmaktadır. Charu, eşi gazeteci Bhupati'nin zamanının çoğunu çalıştığı politika gazetesine ayırmasından dolayı Kalküta'daki evinden çıkamayan ve can sıkıntısı ile kitaplara sarılarak kendini entelektüel anlamda doyurmaya çalışan bir kadındır. Filmin girişinde anlatılan Charu'nun can sıkıntısı İngiliz sömürgeciliğinin Hindistan'a bıraktığı üst sınıf kültüründen pek çok öge taşımaktadır.

Charu'nun evden çıkamaması, yatağının üzerinde uzun saatler uzanarak amaçsızca zaman geçirmesi, kitaplığı karıştırıp durması ve can sıkıntısını almak için kocasının evlerine davet ettiği Charu'nun kardeşi ve eşiyle kart oynaması üst sınıfa ait ruh halini betimlemektedir. Charu'nun ruh hali ancak eşinin kuzeninin (Amal) evlerine misafir olmasıyla değişecektir. Amal üniversiteyi yeni bitirmiş genç bir yazar olarak Charu'nun dengi bir arkadaşdır. Bhupati'nin, Amal'a eşinin çok güzel mektuplar yazdığını ancak edebi yazılar yazmaktan çekindiğini söylemesi üzerine Amal ve Charulata arasında entelektüel bir ilişki doğacaktır. Amal, Charu'yu bir dergiye yazması için ikna etmeye çalışır ve sonunda Charu'nun yazısı iyi bir dergide yayımlanır. Charu'nun Amal ile kurduğu bu entelektüel ilişki onun kocası ile paylaşamadığı şeyleri Amal ile paylaşmasına ve zamanla ona karşı bir ilgi duymasına neden olur. Bhupati, Batı'lı modernliğin bir tezahürü olarak

rasyonalitenin temsilcisidir, ona göre edebiyatla uğraşmak boş bir uğraştır. Bhupati, Batı tiplemesine uygun giyinen, İngiliz politikacıları okuyan, İngilizce yazan, İngilizlerin Hindistanın modernleşmesi için yaptıkları reformları destekleyen Batı hayranı bir Hint aydınıdır. Oysa Amal ve Charu, İngilizce bilmelerine rağmen kendi dillerinde yazan, geleneklerine saygıyla bağlı olan, yerli edebiyata ilgi duyan karakterlerdir. Bu benzerlik Charu'nun Amal'a yaklaşmasına neden olur ve Charu'nun duygularını fark eden Amal evden ayrılır. Charu, Amal'a olan hislerini kendi kendine paylaşıırken kocasının fark etmesi üzerine terk edilir.

Resim 1: Charulata, kitap okuyan kocası Bhupati'nin yanından geçer ancak Bhupati karısını fark etmez.

Charulata filmi, batılı eğitim reformlarının yaşandığı Bengal Rönesansı olarak bilinen dönemde 1830'larda geçmektedir. Görünüşü Hintli, zevkleri ve fikirleri Batı'lı olan, sömürgecilik için birer araç olarak memurların yetiştirilmesini amaçlayan Bengal Reformu, Bengal kadınına da İngiliz bir kadını taklit eden eğlence düşkünü boş zaman geçiren bir tipleme sunarken, Charu, entelektüel arzuları olan bir kadın olarak bu tiplemeyle uyumsuz durmaktadır. Filmin başında Charu, her ne kadar eve kapatılmış, can sıkıntısı nedeniyle boş zaman geçiren biri olarak yansıtılsa da Amal'ın gelişiyi birlikte entelektüel aktivitelere başlayan ondokuzuncu yüzyıl Kalküta'sının orta sınıf Hint kadınına dönüşmektedir. İngilizlerin Hindistan'a ithal ettiği Batı'lı aristokrat kadın imgesi tutmamıştır. Charu, evin içine kapatılmış ve dışarıya ancak opera gözlükleriyle bakan bir kadın gibi dursa da aslında geleneksel kıyafetlerinden vazgeçmeyen, yerel dilde konuşmayı tercih eden ve yerli edebiyata ilgili duyan bir Bengallidir. Film boyunca Charu, geleneksel ancak ilerleme fikirlerine açık Hint aydın kadını temsil ederken, Bhupati ise modernleşmenin gereği olarak Batı'lı değerlere önem veren ve İngiliz idari yönetiminin Bengal'e ekonomik ve siyasal anlamda reformlar getireceğine inanan İngiliz hayranı bir gazeteciyi tasvir etmektedir. Film boyunca Charu ve Bhupati arasındaki iletişimsizlik, Doğu-Batı gerilimini tasvir ederken Charu'nun kendisi gibi Doğu'yu temsil eden Amal'da bulduğu yakınlık filmin sonunda Charu'nun kocasına dönmesiyle son bulmaktadır. Bu anlamda film geleneksel olana bağlılıkla birlikte modernleşme için Batı'lı fikirlerin benimsenmesi gerektiğini fikrini son anda seyirciye hatırlatmaktadır.

Charulata karakteri ile Hindistan'ın modernleşme süreci boyunca kadın kimliğinin Batı'yı hem taklit eden hem de ona düşmanca yaklaşan bir tavrı söz konusudur. Batı'nın koyduğu standartlara uydurulmaya çalışılan kadın kimliği kendi adına karar alamayan, geleneksel kadın

rollerine sıkıştırılmış ruhi bunalım yaşayan bir kadın olarak Charu karakteriyle betimlenirken, Charu'nun Batı'lı modernliği temsil eden kocası Bhupati tarafından fark edilmemesi kadın kimliğinin modernlik için ancak ev içi bir figür olduğuna işaret etmektedir. Charulata'nın kocası tarafından anlaşılmaması ve duyulmaması Charu'yu madunların sessizliğine benzer bir sessizliğe katarken, ilgi ve zevkleri, sık sık araya soktuğu İngilizce deyim ve atasözleriyle Bhupati, karikatürize edilmiş Batı hayranı Kalkütalı orta sınıf bir Hint aydını olarak eleştirilmektedir. Chatterjee, ondokuzuncu yüzyıl sonlarındaki Kalküta orta sınıfının kolonyal İngiliz eliti tarafından siyasi ve ekonomik tahakküm altına alındığını ifade ederek orta sınıfın bir boyun eğme ilişkisi içinde yaratıldığını belirtir (Chatterjee, 2002: 71). Bhupati dönemin orta sınıfının aynı anda hegemonik ve madun olma karakterini de yansıtmaktadır. Bhupati, zihinsel olarak işbirliği yaptığı Batı modernliği içerisinde geleneksel modernleşmeyi savunan Hintlilere göre hegemonik bir konumdayken modernliği ancak sömürgeciliğin ithal ettiği kavramlarla düşünebilen hegemonik olana tabî ve nesne konumuna itilmiş bir madundur.

SONUÇ

İngiltere'nin Hindistan'da uyguladığı sömürgecilik klasik sömürgecilikle birçok yönden benzeşirken yerel elitlerin işbirliği temeline dayanmaktaydı. İngiliz sömürgeciliği, Hindu veya Müslüman üst grupların İngiliz sömürge idaresi için güvenilir memurlara dönüşmesi için bir yandan eğitim politikalarını alt ve üst grupların erişebilecekleri farklı eğitim imkânlarıyla belirlerken bir yandan da bu grupların bulundukları sosyal statülerde sabitlenmeleri için kendi haklarını korumaya çalışan varlıklarını İngiltere'ye borçlu soylu ailelerden bir "orta memur sınıfı" oluşturdu.

Sömürgeciliğin Hindistan'da yarattığı bu orta sınıf sömürge idaresinin sadık memurları olarak görevlerini yaparken, İngilizlerin komuta ettiği Hintli askerlerden oluşan ordu birlikleri 1857 yılında "Sepoy ayaklanması" adı verilen büyük bir isyana kalkışmışlardır. İngiliz sömürgeciliğinin yerel kültüre olan duyarsızlığı nedeniyle kıvılcım alan ayaklanma Hint milliyetçiliğinin ulusal bağımsızlık yolundaki ilk hamlesi olarak milliyetçilik ve bağımsızlık fikirlerinin yayılmasını sağlamıştır. Hint milliyetçiliğinin ulusal bağımsızlık mücadelesi 1947 yılında Hindistan'ın özgürleşmesi ve sömürgeciliğin sona ermesiyle zafer elde ederken, yüzyıllar süren sömürgeci hâkimiyet ulus olma tahayyülünde ve modernleşme hareketlerindeki etkisini kaybetmemiştir. Sömürge dönemi boyunca var olan toplumsal grupların eşitsiz yaşamı, kasta ve cinsiyete dayalı birçok tahakküm ilişkisi sömürgeleşme sonrası Hindistan'da da devam etmiştir.

Sömürgeci eğitim politikaları Hindistan modernleşmesine öncülük eden entelektüel zihinlerin Batı'lı modernleşmeyi evrensel bir ideal olarak kabul etmeleri ve bu değerleri toplumsal olarak farklı olan Hint kültürüne dayatmaları Hint modernleşmesinin Batı'lı-Doğu'lu, ilerici-gerici güçler arasında bir gerilim hattı oluşturmaya neden olmuş bu gerilim içerisinde toplumsal olarak alt gruplarda olanlar modernleşmenin çeperinde kalmıştır. Toplumsal değişimlerin çeperinde kalanlar olarak madunlar bağımsızlıkla birlikte gelen ulus-devletin yurttaşlık yapılarına erişemeyen, tarih yazımına hakim olan entelijansiya tarafından duyulamayanlardır. Elitist tarih yazımı halka karşı mesafelidir bu nedenle halkın siyasetine kapalıdır. Elitlerin millet adına konuşmaları toplumsal olarak elitlerin dışında kalan grupların karanlıkta kalmalarına neden olmaktadır. Charulata, filminde açığa çıkan gerçekle değerlendirildiğinde Batı hayranı orta sınıf bir aydın olarak Bhupati, evinin içinde yaşananlara karşı duyarsız, eşi olarak Charu'nun isteklerine karşı sağır bir karakter olarak sömürgecilik etkisi altındaki Hint entelijansiyasına ayna

tutmaktadır. Charulata konuşmaktadır, ancak onu duyan bir kocası yoktur ve duyulması için bir araç olan Amal da onu terk etmiştir. Charu, geleneksel olanı temsil edenin manevi alanda hapsedilmesine, Bhupati ise modern olanın Batı'nın rasyonel maddeciliğiyle sınırlandırılmasına göndermede bulunurken Hindistan modernleşmesinin gerilim hattını da ortaya koymuştur; binlerce yıllık geçmişe sahip geleneksellik ve Batı'lı modernleşme. Kolonyalizmin bir sonucu olarak Hint modernleşmesinde yaşanan bu gerilime Chatterjee'nin getirdiği çözüm önerisi Batı-dışı modernliklerin tümünde geçerli olabilecek bir iddiayı taşımaktadır: Batı'nın kendi üstünlüğünü ispatladığı bir alan olarak bilimsel ve teknolojik üstünlüğünün kabul edilmesi ve Doğu'nun kendi manevi kültürünün farklılığını muhafaza ederek ilerlemeyi savunması. Kuşkusuz bu önerinin gerçekleştirilmesi kolay olmayacaktır ancak modernleşme sürecindeki toplumlar için bir başlangıç yapacağı kesin görünmektedir.

KAYNAKÇA

1. Césaire, A. (2007). *Barbar Batı Sömürgecilik Üzerine Söylev*. Salyangoz Yayınları: İstanbul
2. Chatterjee, P. (2002). *Milliyetçi Düşünce Ve Sömürge Dünyası*. İletişim Yayınları: İstanbul
3. Chatterjee, P. (2016). *Mağdurların Siyaseti*. İletişim Yayınları: İstanbul
4. Chibber, V. (2016). *Post-Kolonyal Teori Ve Kapitalizmin Hayaleti*. İletişim Yayınları: İstanbul
5. Fanon, F. (2013). *Yeryüzünün Lanetlileri*. Versus Kitap: İstanbul.
6. Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri*. Belge Yayınları: İstanbul
7. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3174/somurgecilik_faktoru_ve_hint_toplumu 03.01.2020
8. İnceoğlu, Y. (2014) *Sati Ritüel mi, Barbarca Bir Uygulama mı?* BİA Haber Merkezi: İstanbul <http://www.bianet.org/biamag/kadin/155251-sati-rituel-mi-barbarca-bir-uygulama-mi>, 05.01.2020.
9. Kalaycıoğlu, S. (2011). *Sömürgecilik Faktörü Ve Hint Toplumu*. Tasam. Elektronik adres:
10. Kayıntı, A. (2017). İngiliz Edebiyatının Toplumsal Misyonu ve Sömürgecilik. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 45-70.
11. Kumar, A. (2017). *In Blood And Color: The Madras Torture Commission Report As A Liberal Response To A Crisis In Racial Capitalism*. Doctoral Dissertation, Brown University
12. Ryan, M., Kellner, D. (2010) *Politik Kamera*, Ayrıntı Yayınları: İstanbul
13. Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. İletişim Yayınları: İstanbul.
14. Spivak G.C. (2010). *Yeni Madun: Sessiz Bir Mülakat*. Toplumbilim, 25: 55-65.
15. Spivak, G. C., & Riach, G. (2016). *Can The Subaltern Speak?* Macat International Limited: London
16. Viswanathan, G. (2014). *Masks Of Conquest: Literary Study And British Rule In India*. Columbia University Press.

**From Stillborn Mini-Nation to the
Silence of the Subalterns; The
Representation of Post-Colonial Indian
Modernization in the Film “Charulata”**

Research Article

Yeşim Uzun

Doktora Öğrencisi,
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
uzunyesim@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2673-1958

DOI: 10.5281/zenodo.18365000

ABSTRACT

India, which gained its independence in 1947 through the anti-colonial struggle, has witnessed numerous social, political, and economic changes in the construction of its post-colonial national identity. Understanding the history of post-colonial India's modernization is crucial to understanding the traces left by centuries of colonial experience on India's political and social identity. Deciphering British colonialism, which began with the establishment of the East India Company in 1757 and effectively controlled all aspects of social life—from education to deindustrialization, literature to the caste system—will reveal how post-colonial India's modernization history synthesized with colonial culture. In this sense, this article argues that India experienced its modernization and nation-building process under the influence of its colonial legacy, and attempts to explore how the colonial past and Indian modernization under its influence are represented in Indian cinema as a narrative art, through an evaluation of Satyajit Ray's film *Charulata*.

Keywords: India, Colonialism, Modernization, National Identity.